

Oponentský posudok

na habilitačnú prácu **JUDr. Kamila Baranika, PhD., LL.M.:**

„Ústava na hviezdnom nebi. Vzťah Ústavy Slovenskej republiky k medzinárodnému právu“

Tento oponentský posudok predkladám na základe uznesenia Vedeckej rady Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave z 10. septembra 2020 a listu jej dekana zo 16. septembra 2020, ako oponent habilitačnej práce v habilitačnom konaní o udelenie titulu docent JUDr. Kamilovi Baraníkovi, PhD., LL.M. v (pôvodnom) študijnom odbore 3.4.3 ústavné právo.

K vypracovaniu oponentského posudku mi bol predložený najprv rukopis habilitačnej práce habilitanta a následne, po jej publikovaní, aj jej knižná podoba BARANÍK, K.: *Ústava na hviezdnom nebi. Vzťah Ústavy Slovenskej republiky k medzinárodnému právu*. Praha: Leges, 2020. s. 296.

I.

Aktuálnosť a význam spracovania zvolenej témy habilitačnej práce

Paralelné pôsobenie vnútroštátneho práva s medzinárodným právom a v našom územnom priestore aj s európskym právom, ako aj ich vzájomné interakcie sú v súčasnosti už objektívnou realitou a predstavujú v ostatných desaťročiach jednu z najdynamickejších sa rozvíjajúcich a najfrekvencovanejších tém právo-teoretického výskumu. Aj keď problematiku vzťahov medzi vnútroštátnym právom a medzinárodným právom verejným nemožno na Slovensku považovať za novátorskú („nepokrytú“) sféru právo-teoretického výskumu, žiada sa zdôrazniť, že bola doposiaľ analyzovaná takmer výlučne primárne z medzinárodnoprávneho pohľadu. V zásade možno súhlasiť s autorom, ktorý zdôrazňuje, že doposiaľ takmer úplne absentuje komplexne poňatá odborná literatúra, ktorá „...by sa zaoberala otázkami účinkov medzinárodného práva v slovenskom vnútroštátnom práve z pohľadu ústavného práva“ (s. 19). Preto osobitne oceňujem skutočnosť, že posudzovaná habilitačná práca je „v srdci ústavnoprávna“, pričom sa habilitant pri primárnom uplatnení ústavnoprávnej optiky zároveň (nielen slovne, ale i reálne) usiluje „prístupovať k medzinárodnému právu nezaujato“ (s. 16).

II.

Sledované vedecké ciele a metodologický prístup k spracovaniu práce

Na základe úvodných poznámok habilitanta, ale aj celého obsahu posudzovanej habilitačnej práce možno identifikovať jej kľúčový cieľ, ktorý spočíva v komplexnej analýze vzťahov medzinárodného práva a vnútroštátneho práva uskutočňovanej primárne z ústavnoprávnych hľadísk, ako aj analýzy právnych účinkov medzinárodného práva v ústavnom systéme Slovenskej republiky s dôrazom na aplikáciu medzinárodného práva vo vnútroštátnom priestore, ktorá je regulovaná ústavnými normami. Nevyhnutným predpokladom k napĺňaniu týchto zámerov bola analýza základných doktrínálnych východísk vzťahov medzi medzinárodným právom a vnútroštátnym právom s akcentom na objasnenie významu základných pojmov týkajúcich sa právnych účinkov a aplikácie medzinárodného práva vo vnútroštátnom právnom poriadku. Pozitívne hodnotím komparatívny rozmer tejto analýzy usilujúci o demonštrovanie viacerých možných prístupov k riešeniu skúmanej problematiky v demokratických krajinách. Na tomto všeobecnom teoretickom základe, ktorý tvorí obsah prvých štyroch kapitol posudzovanej práce, habilitant obracia svoju pozornosť na ústavný systém Slovenskej republiky a analyzuje a hodnotí najprv ústavnú úpravu vzťahov medzinárodného a vnútroštátneho práva (piata kapitola) a následne podrobuje kritickej empirickej analýze rozhodovaciu činnosť Ústavného súdu SR súvisiacu s aplikáciou medzinárodného práva (šiesta kapitola). Tento, podľa môjho názoru veľmi vhodne zvolený metodologický postup umožnil habilitantovi formulovať hodnotné a vyvážené sumarizujúce závery v záverečnej časti habilitačnej práce.

III.

Hodnotenie odbornej literatúry a iných informačných zdrojov použitých habilitantom

Jedným z kľúčových predpokladov kvalitnej vedeckej práce je analýza a následné využitie relevantnej domácej i zahraničnej odbornej literatúry venovanej predmetu výskumu a z hľadiska kľúčových cieľov sledovaných posudzovanou prácou, tiež štúdium rozsiahleho množstva empirických podkladov, ktoré tvorí v hodnotenej habilitačnej práci predovšetkým relevantná judikatúra Ústavného súdu SR. Nielen bohatý zoznam použitej literatúry uvedený v závere oponovanej práce, zahrňujúci popri množstve domácich publikačných výstupoch aj úctyhodný katalóg cudzojazyčných prameňov v anglickej, francúzskej i nemeckej jazykovej mutácii, ale aj bohatý poznámkový aparát lemujúci všetky časti hodnotenej habilitačnej práce a tiež detailný rozbor celého radu relevantných rozhodnutí slovenského ústavného súdu

potvrďuje, že tento predpoklad kvalitnej vedeckej práce sa habilitantovi podarilo v úctyhodnom rozsahu naplniť. Ak mám napriek tomu uviesť, čo mi v použitých pramenných zdrojoch chýbalo, tak by som poznamenal, že kritická analýza rozhodovacej činnosti Ústavného súdu SR mohla byť presvedčivejšia, ak by bola konfrontovaná s obdobnou judikatúrou ústavných súdov niektorých „nových demokracií“, ktoré zápasia s obdobnými problémami ako náš ústavný súd.

IV.

Čiastkové hodnotiace poznámky ku kľúčovým záverom habilitanta

Vo vzťahu k prvým štyrom kapitolám hodnoteného monografického výstupu habilitanta, ktorý predstavuje aj podľa autora nevyhnutný, a pritom kvantitatívne rozsiahly, právno-teoretický vstup do skúmanej problematiky a vytvára metodologicky predpoklady pre napĺňanie kľúčových cieľov autora, sa obmedzím na konštatovanie, že sú spracované na mimoriadne kvalitnej úrovni, sú prehľadne až didakticky usporiadané a opierajú sa pritom o aktuálne poznatky tak teórie medzinárodného práva verejného, ako aj ústavnej teórie.

V úvodnej časti piatej kapitoly, venovanej kritickej analýze úpravy vzťahov medzinárodného práva a vnútroštátneho práva v Ústave Slovenskej republiky, čitateľa upúta analýza a vyzdvihnutie významu a účinkov ustanovenia čl. 1 ods. 2 ústavy, ktoré „*naznačuje zásadný príklon Slovenskej republiky k monistickému pohľadu na vzťah vnútroštátneho a medzinárodného práva*“ (s. 172) a predstavuje „*najvyššiu možnú formu formálneho uznania medzinárodných povinností štátu*“ (s. 179). Súhlas možno vyjadriť aj s kritickým hodnotením partikulárnych kolíznych podústavných ustanovení právneho poriadku SR, ktoré sú nežiadúce vzhľadom na to, že spôsobujú fragmentáciu režimov uplatňovania medzinárodného práva a vnášajú do jeho interpretácie a aplikácie ďalšie nejasnosti. V tejto súvislosti oceňujem, že autor realisticky konštatuje, že „*komplexnú kolíznu úpravu bez akýchkoľvek aplikačných nejasností neobsahuje pravdepodobne právny poriadok žiadneho štátu*“ (s. 185).

Výhrady nemožno mať ani k čiastkovému záveru habilitanta, podľa ktorého kategorizácia medzinárodných zmlúv, založená ústavnou úpravou (odlišné režimy medzinárodných zmlúv podľa čl. 7 ods. 5, Čl. 154c ods. 1 a čl. 153 ústavy), predstavuje prístup, ktorý „*...je formalistický a nesprávny, keďže ustanovenia medzinárodných zmlúv by sa nemali pri aplikácii takýmto spôsobom vnútroštátne kategorizovať*“ (s. 217). V tejto súvislosti pôsobí presvedčivo (ako skúška správnosti) jeho poukaz na dominantný kvalitatívny i kvantitatívny podiel aplikácie Dohovoru o základných ľudských právach a slobodách vo vnútroštátnej rozhodovacej činnosti orgánov súdnej moci v Slovenskej republike v porovnaní s aplikáciou

iných kvalifikovaných medzinárodných zmlúv, ktorý potvrdzuje „... *nielen teoretickú, ale aj praktickú obsolétosť čl. 154c ods. 1 ústavy*“ (s. 218). Tento čiastkový záver vyúsťuje *de constitutione ferenda* do odporúčania, aby „*sa všetky kvalifikované medzinárodné zmluvy (na ústavnej úrovni), ktoré sú spôsobilé jednotlivcom vytvoriť práva a povinnosti ... chápali ako vzájomne rovnocenné, s prednostným aplikačným efektom (aspoň) pred zákonom*“ (s. 219).

V záverečnej kapitole venovanej analýze a praktickému uplatňovaniu právnej úpravy jednotlivých typov konania pred ústavným súdom, v rámci ktorých dochádza k aplikácii medzinárodného práva možno nájsť nielen celý rad kritických poznámok k právno-aplikačnej činnosti ústavného súdu, ale aj inšpiratívne námety *de constitutione ferenda*. Vo vzťahu ku konaniu podľa čl. 125a ústavy habilitant odporúča rozšírenie okruhu subjektov oprávnených iniciovať tento typ konania o kvalifikovanú menšinu poslancov parlamentu. S týmto námetom sa viem stotožniť aj keď nezdieľam bez výhrad tvrdenie autora, že súčasnou ústavnou úpravou, ktorá umožňuje iniciovanie konania podľa čl. 125a ústavy len prezidentovi a vláde, je „*paralyzovaná ďalšia ústavná poistka proti schvaľovaniu potenciálne ústavne nesúladných medzinárodných zmlúv*“ (s. 226) a to hlavne s odkazom na rozdielny legitimačný základ, ktorým disponujú označené ústavné orgány, ako aj ich právno-politickú zodpovednosť za dôsledky, ktoré by mohli vzniknúť ratifikáciou ústavne nekonformnej medzinárodnej zmluvy.

Za závažnú, zamyslenia hodnú a vo svojej podstate „*revolučnú*“ považujem úvahu habilitanta, ktorý vychádzajúc z nálezu ústavného súdu PL. ÚS 21/2014, načrtáva potenciálnu možnosť rozšírenia kľúčovej idey tohto rozhodnutia (ochrana materiálneho jadra ústavy aj nad rámec explicitne vymedzenej kompetencie ústavného súdu) aj na medzinárodné zmluvy, ktorej koncentrovaný záver je vyjadrený slovami „... *ak ústavný súd deklaroval neústavnosť ústavného zákona, nemusel by sa v tomto smere zastaviť ani pred ustanoveniami medzinárodnej zmluvy*“ (s. 229).

Zvlášť kriticky hodnotí habilitant doterajšiu rozhodovaciu činnosť ústavného súdu súvisiacu s aplikáciou medzinárodných zmlúv v konaní podľa čl. 127 ústavy. Aj keď s väčšinou kritických postrehov autora sa viem stotožniť, nemôžem sa (aj na základe mojich praktických skúseností) bez výhrad stotožniť s jeho polemikou o subsidiárnom ústavnom základe konania o ústavnej sťažnosti („...*ak nerozhoduje iný súd*“), ktorý vytvára priestor pre „... *pomerne necitlivú delegáciu povinnosti chrániť základné ľudské práva, ktoré pre jednotlivcov vyplývajú z medzinárodných zmlúv zo strany ústavného súdu za veľký alibizmus*“ (s. 231).

Zrejme nemožno vážnejšie polemizovať s kritickým konštatovaním habilitanta, že ústavný súd „*po vyše 18 rokov od účinnosti ústavného zákona 90/2001 Z. z. nevytvoril aspoň základný konzistentný koncept ústavno-konformnej identifikácie priamej vykonateľnosti*

hmotnoprávných ustanovení medzinárodných zmlúv“, a že teda stále „*neexistuje prelomové rozhodnutie ústavného súdu, ktoré by koncept priamej vykonateľnosti ustanovení medzinárodných zmlúv a ich pôsobenia v slovenskom právnom poriadku podrobným spôsobom a na jednom mieste vysvetlilo*“ (s. 254 – 255). Ústavný súd sa zodpovednosti za „nečinnosť“, resp. „nedostatočnú činnosť“ v tak závažnej oblasti svojich ústavných aktivít nemôže zbaviť ani s poukazom na neprimerané zaťaženie jeho rozhodovacej činnosti, spôsobené nie vždy domyslenými ústavnými úpravami, a ani s poukazom na viac či menej úspešné pokusy politických mocí o jeho politizáciu, ktorá sa nutne musela prejaviť nielen na jeho personálnom zložení, ale sekundárne aj na kvalite jeho judikatúry. Odmietanie celého radu ústavných sťažností s poukazom na uplatnenie princípu subsidiarity možno za okolností, ktoré vyvolali nadmerné zaťaženie ústavného súdu, považovať nielen za prirodzenú formu obrany svojej „akcieschopnosti“, ale aj výzvy adresované všeobecným súdom (zvlášť Najvyššiemu súdu SR), aby pri svojej rozhodovacej činnosti prevzali primeranú dávku zodpovednosti za ústavne konformnú aplikáciu medzinárodných zmlúv. Treba pritom mať na zreteli signály z rozhodovacej praxe ústavného súdu svedčiace o tom, že v ostatnom období sa všeobecné súdy nie zriedka „alibisticky“ obracali na ústavný súd s návrhmi na začatie konania podľa čl. 125 ústavy, ktorých zreteľným zámerom bolo zbavenie sa vlastnej zodpovednosti za prípravu (nielen) zásadnejších rozhodnutí aj vo veciach, ktoré mohli vyriešiť vo vlastnej réžii.

Z uvedených hľadísk nepovažujem za neakceptovateľné, že ústavný súd sa uplatňovaním subsidiarity svojej právomoci „*stavia do druhého sledu ochrany ústavnosti*“ (s. 250), samozrejme podmieňujúc zároveň toto tvrdenie požiadavkou kvalitného napĺňania svojej ústavnej funkcie v prípadoch, keď sa jeho „druhý sled“ aktivuje. S vyústením habilitantových myšlienkových pochodov o neuspokojivom pôsobení ústavného súdu pri rozhodovaní vecí súvisiacich s aplikáciou medzinárodných zmlúv v rámci konania podľa čl. 127 ústavy, podľa ktorého by sa „*Dôležitej úlohy ...v tomto smere mohol zhostiť aj Najvyšší súd SR ako zjednocovateľ judikatúry, avšak tú najzásadnejšiu rolu by mal nepochybne plniť ústavný súd*“ (s. 268), sa ale možno v plnom rozsahu stotožniť.

V.

Sumarizujúce hodnotenie habilitačnej práce a vedeckých a pedagogických aktivít habilitanta

Sumarizujúc svoje hodnotiace poznámky považujem za žiadúce konštatovať, že oponovaná monografia habilitanta predstavuje ucelené vedecké dielo vysokej kvality, ktoré poskytuje množstvo inšpiratívnych námetov tak pre právno-teoretický front, ako aj pre

predstaviteľov zákonodarnej a výkonnej moci a ich odborný aparát, ale tiež (a predovšetkým) pre sudcov tak ústavného súdu, ako aj sudcov všeobecných súdov (najmä vyšších stupňov) a osoby, ktoré zabezpečujú pre nich „odborný servis“. Zároveň chcem poznamenať, že vysoká kvalita habilitačnej práce nie je pre mňa žiadnym prekvapením. Doterajšie vedecké aktivity JUDr. Kamila Baraníka, PhD., LL.M. a celý rad jeho hodnotných publikačných výstupov dôverne poznám, rovnako ako jeho pedagogické aktivity, tak na bratislavskej právnickej fakulte, ako aj na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. To spolu vytvára dostatočný základ pre mimoriadne pozitívne hodnotenie jeho doterajšej vedecko-výskumnej i pedagogickej činnosti. JUDr. Kamila Baraník, PhD., LL.M. považujem už v súčasnosti za vyzretú vedeckú osobnosť s primeranou autoritou v domácich, ale i zahraničných vedeckých kruhoch.

VI.

Záverečný návrh

Na základe doposiaľ uvedeného môžem s vedomím plnej opodstatnenosti formulovať môj záverečný návrh, v zmysle ktorého odporúčam monografické dielo habilitanta k obhajobe bez akýchkoľvek výhrad a zároveň odporúčam, aby bol po úspešnej obhajobe JUDr. Kamilovi Baraníkovi, PhD., LL.M. udelený vedecko-pedagogický titul „docent“ v odbore ústavné právo.

V Košiciach, 12. októbra 2020

prof. JUDr. Ladislav Orosz, CSc.